

Het zanduur van den dood

Bertus Aafjes

bron

Bertus Aafjes, *Het zanduur van den dood*. A.A.M. Stols, Rijswijk 1941

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/aafj001zand01_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven Bertus Aafjes

Voor Jan en Nettie

Van al wat is naar al wat er niet is,
verhevelt zich het eeuwige gemis;
de korf des levens is de korf des doods
en al wie eet, eet zich een lege dis.

Het Zanduur van de Dood

1

Het zanduur van de dood
ruist in haar kleine hand

en in haar oorschelp ruist
afweziger het leven.

Soms dekt zij met haar hand
mijn mond, dan stok ik even

en door het zanduur valt
hoorbaar een korrel zand.

2

Dood, demp uw stem tot zachter
vermaan met wie gij spreekt.

Verhul de zin diep achter
uw woord dat maakt en breekt.

Opdat ook ik geruster
binnen mijn stem verkeer,

gelijk een zwaan die nuchter
zich dompelt in het meer.

3

Stilte van hoger sferen.
soms vrees en haat ik het

in u terug te keren
als in een veren bed,

zonder een tastbaar teken
in u terug te keren

tot dit eenzellig spreken
met een ander in mij.

4

De merel is verschoven
tot op de laagste tak.

De wereld van hierboven
werd voor zijn stem te brak.

Hij zingt in het vooronder
met een verschaalde stem.

Een bovenwerelds wonder
kwelt en vernedert hem.

5

Een merelschool schoof over
het land, waarachter duin.

Er lag een meeuw gesneuveld
tegen een beeld in puin.

Er stond een man te staren
en sloeg hen angstig ga.

Zij vlogen altijd wilder
zichzelfven achterna.

6

Ik bond mij aan het Zelden:
zeldener werd de band.

Ik zonk en overhelde
geheel dit lage land.

De mussen in de twijgen
bezingen luid de boom,

die hol van 't verzen krijgen
leunt aan het vijverschoon.

7

Ik stond aan de dag te luistren
wat of zij brengen zou.

Ik hing nog tussen het fluistren
van mij en van de vrouw.

Ik kleepte, een vreemde vogel,
mijzelf klapwiekend aan.

En ik ben altijd hoger
de ijstijd ingegaan.

8

De vigilante rijdt
het stille stadje binnen,

een meisje trippelt langs
de neergelaten plank.

Het zanduur van de dood
ruist in haar kleine hand,

de roze van haar mond
welkt treuzelend naar binnen.

Toen trad de Dood binnen

Toen trad de Dood binnen,
hij zette zich op een stoel,
zijn hand streek over het linnen,
dat werd ontzettend koel;
hij knikte en lachte weldadig,
hij bood mij een zilveren fluit.
Blaas daardoor, zei hij genadig,
je laatste adem uit,
want je hebt altijd gezongen
en waarom dan nu niet?
Als ik kijk zie ik in je longen
nog de adem voor één lied.
Ik wilde de fluit aannemen
maar kwam niet weg van de grond,
toen rekte hij zich op zijn tenen
en stak de fluit in mijn mond.
Ik blies, maar het was zo treurig
dat hij weende alwaar hij stond;
wie zo speelt, zei hij, blijve in leven.
want hij is reeds ten dode gewond.

De Kringloop

Zij stond zwartachtig op de blauwe klinkers,
bij de Zandkerk in d'opgebroken steeg,
en keek met tegen 't licht geloken wimpers
de toren na die in den hemel steeg.

Zij bleef geruime tijd naar boven staren;
de spits geleek een bladerkruin van lei,
tengere wolken schoven er voorbij
als duivenveren wit op grijsgroen garen.

Toen nam zij een besluit: zij stiet de deur
van 't verfloos trapgat op het donker open,
begon de kinkhoorn van de trap te lopen,
met kleine trippels, dof en in mineur.

En in de kringloop van de treden liep zij
mechanisch en met vormeloze tred,
dagen en maanden en het jaar versliep zij
en nooit heeft zij zich op den trans gezet.

Maar toen het jaar zijn droeve banvloek slaakte,
- de avond blauwde over Amsterdam -
liep zij de torentrap weer af die kraakte
toddats zij in de kleine steeg uitkwam.

Klein Treurspel

Het riet stond te grijzen
in de ochtendnevel.
Er liep een mank man, een marskramer,
langs het pad, op de wijze
van Oedipus Rex;
Uit een zwiepgolf kwam met groene haren
het hoofd van een meermin gerezen,
zij twijfelde even,
zij had er wel zin in,
zij dorst het tenslotte niet te vragen.

Rondeelen

I

Geen gaven spilt Natuur om niet;
de nanacht ziet de morgenstond
terug als een bleekrode wond
en 't licht ruist als etherisch riet
door het gordijn tot op de grond.
Maar tussen de geliefden, ziet,
op 't bed zit met gesperde mond
- gedroomd als een hoog merellied -
het kind, dat hongrig mereljong,
te beven op mijn musisch riet;
geen gaven spilt Natuur om niet.

II

Een roos in 't bekkeneel, gevuld met aarde,
een krans van rozen rond de schedelwand,
dat is, schoon lief, de somma, die 't verstand
mij van u liet, nu de dood u niet spaarde;
lachen en schreien, 't is gering van waarde,
liefde en leed, 't is al ontbloot van grond,
nu gij, met wie 'k ter koele nanacht paarde,
sneller uw uitweg naar den Hades vond;
hoe haak ik naar uw hoofdje klein en blond
en ach, hoe haat 'k de rozen in de gaarden,
want wat ontstaat ter plaatse van uw mond?
een roos in 't bekkeneel, gevuld met aarde.

III

Nu zet, Prinses, uw hart op God
en zet op mij, Prinses, uw zinnen,
want voor wie als verdoemden minnen
is dit de sleutel en het slot;
ras nijpt de armoe liefde's strot,
de schaal raakt leeg, het broodmes bot,
't kind schreit gewikkeld in vuil linnen -
Vrouw Venus eist een beter lot
dan munten, nikkelen en tinnen,
zet dus op mij, Prinses, uw zinnen
en zet uw hart, Prinses, op God.

Sonnet

De dag en dageraad die wij omgingen
met de steeds eeuwger, eendre levensdaad,
werden door overstortingen van zaad
verduisterd tot vermoeide schemeringen.

Toen steeg het water der verwickelingen
en met dit water het gevreesd verraad;
gij schudde met uw hoofdje, desolaat
de oorbellen die aan uw oren hingen.

Waar dreeft gij heen met uw verborgen dingen:
zwangerschap, zangerige doorgangsstaat,
vleselijk lied, dat leed werd - Lieve!?

Het meer is grijs en dun als lijklijnwaad.
Ik hoor uw beenderen in het rietveld zingen,
waar, eenzaam als de dood, een reiger staat.

Après-midi

(the rain it raineth every day)
Shakespeare

Vanuit haar zwarte mantel kiemt
het povere gelaat, zo wit -
en uit de zwarte mouwen klimt
de hand op naar de parapluie;
het regent en de regen striemt
grijs in de zwarte Brouwersgracht.
Ik volg haar bijna onbestemd,
tred houdend met haar natte stap;
ik loop, want lopen werd mijn lot:
daar rijst de Westertoren reeds
gelijk de smalle hand van God.

Hoe ongebreideld rijst die hand
boven de olmen en de gracht
en toch, hoe vrouwelijk en zacht
geworden in dit mistig land
en wie bij blauwe meren lag
en onder de cypressen sliep,
die kent het, zo de Heer het schiep;
de regen regent iedere dag.
- Zij trippelt voor mij, onverstoord,
haar stap ruist door de regen voort;
ik ruis haar met mijn stappen na.

Een gevel, 1602.

Zij trekt het zwarte spandoek in
der parapluie, beklimt de stoep,
terwijl ik stilsta aan de tree;
mijn hart klopt hoorbaar in mijn keel.
Zij kijkt omlaag van het bordes;
ik vraag verward een huisnummer,
bied dan spontaan een sigaret
en trek dit weer verlegen in;
dan roem ik, met een vaste stem,
het huis uit 1602.
Zij zegt glimlachend: 'Kom, ga mee'.

De regen ruist over het huis,
maar naast de strenge parapluie,
hangt glinsterend mijn regenjas
en beide drupp'len hoorbaar uit.
De ketel op de kachel spreekt
murmelend van een oud geluk
en uit de zwarte rooster breekt
gloed tot op het grijs vensterstuk.
- Zij wijst verlegen en wordt rood
naar 't smal, onopgedekte bed.
'De liefde maakt een klein bed groot',
zeg ik en zij beantwoordt het.

En met de regen op het dak
valt kledingstuk na kledingstuk,
rijst naakt vanuit het onderkleed,
- gelijk het is - het naakt geluk.
Een hemd: het wappert in de wind
en in de regen raakt het nat,
maar onder het beschutte dak,
verneemt het maagdelijk en strak
hoe broederlijk èn balk èn bint,
elk voor zijn deel, de regen stuit:
en de omhelzing regelt zich
naar dit aanzwellende geluid.

Een jaar is korter dan een maand;
een maand is korter dan een uur
en al wat men vooraf beraamt,
verloochent in de daad zijn duur;
en wat men in het bed verdeelt,
hergeeft en dan voor immer steelt,
het krimpt tot een smal brandend vuur;
zo is het beter; warm en bloot
en op het laken zwelt haar schoot.
Daar is, als gij het nog niet wist,
aan gene zijde van den dood
slechts zoveel ruimte in de kist
dat gij haar aan uw lichaam mist.

Zij kruipt verzadigd uit het bed;
de spiegel wederspiegelt het;
haar lichaam deint in bleke strofen
en buigt zich in het glaswerk over;
voelt zij wel in haar blonde rug
de rank der ruggewervels lopen?
en zwelt die in de spiegel door
tot borsten en tot blote rozen?
En ik, die stil en uitgestoten,
gezeten op de bedrand, teer
op wat voorbij is en genoten,
besluip haar en ik neem haar weer.

Kleine Ballade Op De Eigen Dood

Lichaam, als in de kruin der olmen,
de wind zich nestelt dol en hees,
dan stort ook gij uit uwe vormen,
dan naderen de regenwormen
en houden intocht in uw vlees.

Zij vreten rood van gier en beven
en met een hunkerende bek,
de warme mantel van dit leven,
het lijf, ons eenmaal meegegeven,
tot op de laatste zachte plek.

Beenderen, als met zwarte veren
de raaf tussen de resten zit,
wees stil en wil u niet verweren,
wanneer hij moe van 't potverteren
terneer zit op een vingerlid.

Maar rijs als een aaneengeregen
geraamte uit de katafalk,
strek dor uw hand de einder tegen
en laat hem vliegen met uw zegen
gelijk de valkenier de valk.

Overall liggen duizend doden.
de aarde is een doodsvallei
en als de dagelijkse broden
voor worm en raaf, onder de zoden
gestorven, liggen ik en gij -

Prins Ik, als gij in hoger sferen,
van aangezicht tot aangezicht
met God en met de Hoge Heren,
eet, drinkt of dobbelspeelt wellicht,
bedenk dan hoe in de gedaante
van poederstof of beendergruis,
uw eigen broeder, het Geraamte,
verwildert in een knekelhuis.

Sonnetten uit 1938

Slechts in sonnetten blijft de Muze trouw,
ik ben haar god en zij is mijn godin;
van al wat schoon is ben ik man, zij vrouw:
er schuilt in alle schoonheid dubbelzin.

Een vers

Ik zag een kind, nadenkend in zijn spel;
het blies een ademdeug met bolle wangen
in een wit pijpje en het dacht bevangen:
ik blaas de wereld in een glazen bel.

De wereld groeide tot een nieuwe staat
en raakte los en ging eenzellig leven
en dieper zinkend kwam hij aangedreven
tegen de hoogmoed van de grauwe straat.

De wereld viel de wereld koel ten buit;
maar onverminderd bleven bellen zweven,
zij stieten stuk doch gaven geen geluid.

Een vers wordt als een zeepbel neergeschreven;
ook Orpheus blaast een wereld aan zijn fluit.
De laatste zal De Wereld overleven.

Ik weet het, God

Ik weet het, God, ik wandel op Uw hand,
de zachte rimpels zijn de aardse wegen:
men wandelt altijd weer zichzelf tegen,
want aan de wereld grenst geen overkant.

Als alles lukt valt men niet van de rand
en aan het mooiste komt men uitgekeken;
men meerdert met de jaren zijn gebreken,
alleen de vaste lijnen houden stand.

Maar op een nacht vult zich Uw hand met dromen
en schuift Uw vinger met een speels gebaar
een kleine bruid tot waar de kind'ren komen.

Uw palm wordt zachter en het bed is klaar
- de sterren zijn in aantal toegenomen -
dan sluit Uw hand en vormen zij een paar.

Ik had haar lief

Ik had haar lief en wist nog niet waarom,
ik wist alleen zij had twee boezemrozen,
die droeg zij lichaamloos en zonder blozen
tussen haar handen in een glazen kom.

Ik had haar lief en was nog veel te dom,
ik zag de rozenwaters driftig drijven
en dacht hoe kan zij koel en nuchter blijven,
want argeloos spoelt zij zichzelf om.

Ik had haar lief en wilde niet ontwijken
haar prille hoogmoed en ik heb gedacht:
men tilt niet onbeschroomd de wa terzijde.

Doch eenmaal op een lauwe zomernacht,
laat ik mijn handen in haar handen glijden
over de nevel van het nageslacht.

Haar enkels

Ik speel aandachtig met haar kleine voet
en vang haar mooie enkels in mijn handen:
ik denk, waar zullen zij nog ooit belanden,
bemint zij mij voor immer en voorgoed?

Men weet maar weinig van wat men geniet
en puurt geen wetenschap uit abrikozen;
nù zijn haar enkels zacht als witte rozen
en mòrgen steunen zij misschien verdriet.

Wat zijn haar enkels toch voor kleine dingen?
men denkt vergeefs aan vergelijk in steen
en hoort het hartebloed verborgen zingen.

Hoe edel staan zij met zichzelf alleen:
vraagtekens, zwijgende veranderingen.
Schoof niet God's glimlach langs hun ronding heen?

Na-minnend

Doorheen haar koortsogen zag ik als rozen
de troebele gedachten vaag bewegen,
zij plantten voort totdat de rusteloze
wortelstok naar de streelhand was verlegen.

En bleek en roerlozer nog dan tevoren,
dwong zij zich tot mijn willoze slavin:
haar adem sloop als zee mijn kusten in
en leefde na, zachtzinnig om te horen.

Het leven vroor tot een glaciëde kegel,
het Hooglied dunde tot de laatste regel.
Na-minnend met de bleke ziel alleen,

boog ik mij, waar ik kon, over haar heen
en sloeg haar, als een leenheer, met het zegel
van mijne lippen alzijds tot mijn leen.

Mislukte opdracht

Ik sloeg mijn verzen tot een diadeem
maar kon het griekse vrouwenhoofd niet vinden,
om het met edelstenen pracht te binden
en toch ik plant het op geen hoofd van leem.

Haar bleke lichaam lijkt een griekse zuil,
die vloeiend uitmondt in het lichtgetorste
en vruchtbaar kapiteel der beide borsten:
en daarin gaan twee kleine rozen schuil.

En van haar mond het vochtige verlangen,
vlezige vrucht, in bleekheid opgevangen,
waarover ik - een tuinman op terras -

ten halve buig en ademloos blijf hangen...
Maar waarom is dit in een lied te vangen
en waarom is een lied een droom van glas?

Verzen en Vrouwen

Een dichter schrijft slechts voor een dichter verzen,
en voor de vrouwen, die geen vers verstaan,
maar schone vrouwen, schenken hem de waan
dat zij er van genieten als van kersen.

Doch zou een vrouw één enkel vers begrijpen,
dan werd haar gaafste spiegel overbodig
en had zij voor haar schoon beaming nodig,
dan zou zij naar een verzenbundel grijpen.

Men drage nooit een bundel op aan vrouwen,
dan krijgt het vers de waarde van een toost
die men verlegen uitgiet in haar mouwen.

Er blijft den dichter slechts één schrale troost,
dat zij - maar dat is zelden te aanschouwen -
voor verzen wèl, voor spiegels nimmer bloost.

De dichter

De sterren rijzen talloos aan het raam
en tintelen als kleine kinderogen,
reeds heeft de Muze met haar hand bewogen
en geeft hij aan de dingen nieuwe naam.

Want jaar na jaar vult zich de galerij
met gave beelden en met metaphoren;
soms gaat een langgekoesterd beeld verloren,
maar nieuwe goden treden in de rij.

Het dichterhoofd vindt met de tijd zijn zwaarte
en hult zich in een nimbus en een krans:
der rozen troebelheid wordt lichte klaarte.

De Muzen vragen hem met meer ten dans.
Het satervolk verliest zijn lange staarten.
Hij weegt de woorden op de goudbalans.

Droom en daad

Ik trok het tentdoek van de dag opzij
en zag het zonlicht op de grijze blaren,
het viel gelijk een streelgordijn van haren
en joeg de wereld in een blonde pij.

Toen, overrompeld op gindse wei.
zag ik, wilddansend in het zonnig Heden,
de naakte Gratiën der Mooglijkheden,
tot aan haar enkels in de zwarte klei.

Welzalig hij, die aan de tafel schranst
der werkelijkheid met deze dienaressen.
Gelukkiger, dacht ik, wie zich verschanst

in Poëzie en kust h aar gulden tressen;
hij heeft een danseres die voor hem danst
en negen Muzen heeft hij tot maitressen.

Panta Rei

In verzen brengt men ademloos tot stand
wat in de wereld stroomt en vaag vervliet:
men dwingt het in de bedding van een lied
en plant de Chaos in een klaar verband.

Want alles stroomt en buigt gelijk een riet
achter het rietbos aan de oeversrand:
- de stage wind waait over stad en land -
het neigt, men ziet het en men ziet het niet.

Maar wat ontnomen aan de wereldstroom
in verzen rust vindt, valt een wijle stil,
gelijk een kind in een zeer witte droom:

het ademhaalt nog maar het heeft geen wil;
het houdt de dage-daden vast in toom
als witte duiven in een glazen til.

Verzen

Kinderen speelden voor de open ramen;
dit duurde lokkende geheel de dag,
maar ik onttrok mij aan dit speels gezag
over mij, weigerde het te beamen

en speelde verder met verloren namen;
reeds stond de avond aan de grijze ruit,
- steeds verder zwierf der kinderen geluid -
toen lei ik zwijgende mijn verzen samen

en woog met aarzelende hand de buit,
rekende twijfelend de porto uit,
zocht een adres, begon iets te verzinnen.

Aan wie verzend ik hen, dacht ik, naar waar?
Ik gooide hen verdrietig door elkaar
en liep de tuin door en het najaar binnen.